DOCUMENT RESUME

ED 066 941 FL 003 091

TITLE	Czech Basic Course: Folklore.
INSTITUTION	Defense Language Inst., Washington, D.C.
SPONS AGENCY	Department of Defense, Washington, D.C.
REPORT NO	01CX47
PUB DATE	Mar 72
NOTE	33p.
AVAILABLE FROM	Director, Defense Language Institute, Department of the Army, Washington Navy Yard, Anacostia Annex, Washington, D.C. 20390 (With specific permission)
EDRS PRICE	MF-$0.65 HC Not Available from EDRS.
DESCRIPTORS	Cultural Background; Cultural Education; *Czech; *Folk Culture; Folklore Books; *Instructional Materials; *Intensive Language Courses; Modern Languages; *Slavic Languages

ABSTRACT

This booklet is designed for use in the advanced phase of the Defense Language Institute's "Basic Course" in Czech. It is used in the advanced phase as a part of cultural background information. Reading selections, with vocabulary lists, include: (1) ethnography; (2) incantations and spells; (3) proverbs, sayings, and weather lore; (4) fairy tales and legends; (5) historical tables and legends; (6) folk sayings and riddles; (7) nursery rhymes, children's riddles, and songs; (8) folk songs; (9) folk customs and superstitions; and (10) folk costumes and embroidery. (RL)

U.S. DEPARTMENT OF HEALTH, EDUCATION & WELFARE
OFFICE OF EDUCATION

THIS DOCUMENT HAS BEEN REPRODUCED EXACTLY AS RECEIVED FROM THE PERSON OR ORGANIZATION ORIGINATING IT. POINTS OF VIEW OR OPINIONS STATED DO NOT NECESSARILY REPRESENT OFFICIAL OFFICE OF EDUCATION POSITION OR POLICY

ED 066941

C Z E C H

BASIC COURSE

FOLKLORE

March 1972

FL 003 091

DEFENSE LANGUAGE INSTITUTE

FILMED FROM BEST AVAILABLE COPY

DEFENSE LANGUAGE INSTITUTE

This pamphlet is for use by the faculty, staff and students of the Defense Language Institute solely for official purposes. It is NOT for general distribution. It may NOT be released to other persons, quoted or extracted for publication, or otherwise copied or distributed without specific permission in each instance from the Director, Defense Language Institute.

JAMES R. KOENIG
Colonel, USA
Director

"PERMISSION TO REPRODUCE THIS COPYRIGHTED MATERIAL BY MICROFICHE ONLY HAS BEEN GRANTED BY DEFENSE LANGUAGE INSTITUTE TO ERIC AND ORGANIZATIONS OPERATING UNDER AGREEMENTS WITH THE U. S. OFFICE OF EDUCATION. FURTHER REPRODUCTION OUTSIDE THE ERIC SYSTEM REQUIRES PERMISSION OF THE COPYRIGHT OWNER."

PREFACE

This booklet on Folklore has been used as a handout for a number of years. It is republished as an integral part of the Basic Course.

It is used in the advanced phase as a part of cultural background information. The format of the ten chapters is text followed by pertinent vocabulary.

All inquiries concerning these materials, including requests for authorization to reproduce, should be addressed to the Director, Defense Language Institute, Washington Navy Yard (Anacostia Annex), Washington, D.C. 20390.

TABLE OF CONTENTS

		Page
I.	ETHNOGRAPHY	1
II.	INCANTATIONS AND SPELLS	3
III.	PROVERBS, SAYINGS, AND WEATHER LORE	5
IV.	FAIRY TALES AND LEGENDS	8
V.	HISTORICAL TALES AND LEGENDS	10
VI.	FOLK SAYINGS AND RIDDLES	12
VII.	NURSERY RHYMES, CHILDREN'S RIDDLES AND SONGS	16
VIII.	FOLK SONGS	18
IX.	FOLK CUSTOMS AND SUPERSTITIONS	20
X.	FOLK COSTUMES AND EMBROIDERY	28

Defense Language Institute
Czech Language Department

Část I.

FOLKLÓR
Národopis nebo lidověda

Termín folklór byl uveden po prve Angličanem W.J.Thompsem v polovině minulého století k označení lidové moudrosti a lidových vědomostí. Brzy tento výraz se rozšířil a zmezinárodněl.

Dnes folklórem rozumíme lidovou kulturu celou, t.zv. duchovní, jako lidové písně, legendy, říkanky, přísloví, pověry, zaklínadla, a taky hmotnou, to je lidové výtvarné umění, jako kroje, výšivky, keramika, malované ozdoby a lidová architektura.

Říkáme-li lidová kultura, myslíme tím to, co stvořil prostý lid, ne nutně jako kolektiv, ale to co bylo lidem hromadně přijato, ústním podáním z generace na generaci předáváno, rozšiřováno, měněno, a co vyjadřovalo mínění, znalosti, city a touhy prostého lidu.

Z hruba folklór můžeme rozdělit na několik částí, a to:

a) Zaříkadla a zaklínadla
b) Lidové hádanky
c) Přísloví, pořekadla a pranostiky
d) Pohádky a legendy
e) Pověsti a legendy (historické)
f) Národní písně:
    1. Duchovní a koledy (carols)
    2. Zbojnické (brigand)
    3. Vojenské
    4. Pastýřské (shepherd)
    5. Pijácké (drinking)
    6. Milostné (love)
    7. Ukolébavky (lullabies)
g) Dětské říkanky
h) Lidové zvyky
i) Pověry
j) Národní kroje a výšivky
k) Malované ozdoby, keramika, obrazy a vajíčka
l) Lidová dřevořezba a architektura

Protože by bylo možno napsat mnoho knih o každém jednotlivém předmětě a každém jednotlivém kraji, ba i městečku nebo vesnici, musíme si vybrat vždycky jen nějaký příklad. Nebude to pokaždé ze stejného kraje a možná ani ten nejvhodnější, ale kdo může říci, který je nejvhodnější a nejlepší z celé té bezmezné bohatosti čs. folklóru!

VOCABULARY
Slovníček

moudrost, f.	- wisdom
vědomost, f.	- knowledge
znalost, f.	- "
přísloví, n.	- proverb, saying
říkanka, f.	- nursery rhyme
pověra, f.	- superstition
zaklínadlo, n.	- magic, conjuring formula
zaříkadlo, n.	- " " "
hmotný	- material
výtvarné umění, n.	- platic arts and paintings
výšivka, f.	- embroidery
keramika, f.	- ceramic arts
ozdoba, f.	- decoration
stvořit	- to create
ústní podání, n.	- tradition, handed down orally
touha, f.	- desire, longing, aspiration
dřevořezba, f.	- wood carving
hádanka, f.	- riddle
pořekadlo, n.	- saying
pohádka, f.	- fairy tale
pověst, f.	- legend
bezmezný	- limitless
bohatost, f.	- richness

Část II.

Zaříkadla a zaklínadla

Zaříkadla a zaklínadla jsou jedním z nejstarších prvků folkóru. Kdysi v rodové a kmenové společnosti hrály důležitou roli společenskou a hospodářskou, hlavně pokud se týkalo polního hospodářství, chovu dobytka a léčení.

Naši předkové věřili v magickou sílu slova a v to, že jím mohou působit na okolí, přírodu, bohy, zdraví a pod. Tato víra a praxe zaklínání přešla i do křesťanské éry a ve středověku mnoho lidí bylo upáleno pro čarování.

Zaklínadla a zaříkadla se zachovávala ústním podáním a až teprve od 16. století máme některá zachycená písemně v soudních procesech s čarodějnicemi, a od 19. století v zápiscích sběratelů folkóru. V současné době už skoro neexistují. Zachovalyse jenom jako části některých lidových slavností.

Zaklínadla a zaříkadla byla formou jednoduchá, prostá a často rýmovaná. Chtěl-li např. hospodář, aby krávy víc dojily a měly hustší mléko, přidávali jim do žrádla mletý kořen jisté rostliny (podražce) a při kopání toho kořene na Klatovsku říkali:

Kořínečku!
Ve jménu Boha Otce já tebe hledám,
ve jménu Boha Syna já tebe nalézám,
ve jménu Boha Ducha svatého já tebe kopám
a svým kravičkám užívati dávám.

Nejčastěji však zaříkadla se týkala lásky. Přivábit milého, udržet si ho, zjistit, je-li upřímný atd. Na Slovensku na Velký pátek chodila děvčata na úsvitě česat se pod vrbu a říkala:

Vrba, vrba, daj mi muža,
červeného ako ruža
a bieleho ako kvet,
a dobrého ako med.

V Čechách pro upřímnost tloukly koření (křížkové koření) mezi dvěma kameny, šťávu cedily přes cíp zástěry a říkaly:

Šťáva-li zelená,
láska studená;
čím červenější
tím upřímnější.

VOCABULARY
Slovníček

prvek, m.	- element
rodový	- family, clan
kmenový	- tribal
předek, m.	- ancester
zaklínání, n.	- conjuring
středověk, m.	- Middle Ages
upálit	- to put to stake
čarování, n.	- witchcraft
zachytit	- to record
čarodějnice, f.	- witch
sběratel, m.	- collector
současný	- present
prostý	- simple
rýmovaný	- in rhyme
žrádlo, n.	- fodder
poloražec, m.	- a kind of herb
přivábit	- to lure
úsvit, m.	- dawn
květ, m.	- blossom
tlouci	- to pound, grind
koření, n.	- spices, herbs
šťáva, f.	- juice
cedit	- to strain, to filter
cíp, m.	- a tip
zástěra, f.	- apron

Část III.

Přísloví, pořekadla a pranostiky.

Přísloví jsou prastarého původu a jsou vyjádřením staleté moudrosti, filosofie a zkušeností lidu. I bible je jich plná.

Pořekadla jsou spíš vtipným nápadem přijatým jako znak národního důmyslu. Obyčejně neobsahují tolik hluboké moudrosti jako přísloví.

Pranostika je určitou slovní formou vyjádřená moudrost, zkušenost nebo pozorování týkající se rolnických prací v určitém ročním období.

Přísloví, pořekadel a pranostik je nesmírné množství, proto se omezujeme jen na několik a snažte se v nich najít hlubokou pravdu nebo zkušenost.

Přísloví:

Dvakrát měř, jednou řež!
Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.
Hlavou zeď neprorazíš!
Jablko nepadne daleko od stromu.
Ptáka poznáš po peří, člověka po řeči.
Nechval dne před večerem.
Jak si kdo ustele, tak si lehne!
Co se v mládí naučíš, v stáří jak bys našel.
Bez práce nejsou koláče!
Trpělivost růže přináší!
Lepší vrabec v hrsti, než holub na střeše!
Kde není žalobce, není soudce.
Hlad je nejlepší kuchař!
Kdo druhému jámu kopá, sám do ní padá!
Jak k dílu, tak k jídlu.
Sytý hladovému nevěří.
Neštěstí nechodí po horách, ale po lidech!
Komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí!
Co oči nevidí, to srdce nebolí!
Láska hory přenáší!
Každé nové koště dobře mete!
Tonoucí i stébla se chytá!
Mezi slepými jednooký králem!
Když ptáčka lapají, pěkně mu zpívají!
Komu není rady, tomu není pomoci.
Práce kvapná, málo platná!

Pořekadla:

Bída bídu nedohoní.
Řečí se nenajíš.
Spadl z bláta do louže.
Šel z bubnem na zajíce.
Vínu zdar, vodě zmar.
Skočil mu na špek.

Pranostiky:

Leden:	Na Nový rok o slepičí krok, na Tři krále o skok dále, na Hromnice o hodinu více. Je-li teplo v lednu, sahá bída ke dnu.
Únor:	Na Hromnice si musí skřivánek vrznout, i kdyby měl zmrznout.
Březen:	Březnový prach a májové bláto je hospodářovo zlato. Na sv. Řehoře (12) každý sedlák lenoch, který neoře.
Duben:	Duben hojný vodou, říjen pivem!
Květen:	Studený máj, v stodole ráj! Žofie (15) vína upije!
Červen:	Medardova kápě, čtyřicet dní kape! Mnoho ryb, málo zrna!
Červenec:	Sv. Anna (26) žito žala!
Srpen:	Čeho srpen neuvaří, toho září neusmaží!
Září:	Podzim na strakaté kobyle jezdí!
Říjen:	Když dlouho listí nepadne, tuhá zima se přikradne!
Listopad:	Sníh na sv. Ondřeje (30), velmi žitu prospěje!
Prosinec:	Sv. Barbora (4), tahá saně do dvora!

VOCABULARY
Slovníček

prastarý - very old, ancient
vyjádření, n. - expression
staletý - centuries old
bible, f. - bible
lid. m. - people
vtipný - witty
znak, m. - symbol, indication
důmysl, m. - wit
obsahovat - to contain
rolnický - farmer's
ozývat se - to echo
dlaň, f. - palm of the hand
vrabec, m. - sparrow
hrst, f. - handful
holub, m. - pigeon
jáma, f. - pit
dílo, n. - work
apatyka, f.(colloq., obsolete - pharmacy
přenášet - to move over, take over, to carry over
stéblo, n. - stalk
lapat - to catch
dohnat - to catch up with
bída, f. - misery, need, want, penury, poverty
louže, f. - puddle
zdar, m. - success, prosperity
zmar, m. - ruin, destruction
špek, m. - bacon
skočit na špek - to swallow the bait
slepice, f. - chicken, hen
skok, m. - jump
hromnice, pl. f. - Candlemas
skřivan, m. - lark
vrzat - to creak, to squeak
orat - to plow
hojný - plentiful, abundant
ráj, m. - paradise
upít - to drink off
kápě, f. - cape (garment)
kapat - to drip
zrno, n. - grain
strakatý - motley, spotted, streaked
strakatý kůň - skewbald horse
kobyla, f. - mare
přikrást se - to creap to, to sneak
žito, n. - rye
prospět něčemu - to be good for, to help

Část IV.

Pohádky a legendy.

Vznik lidových pohádek patří do doby předhistorické. Ústním podáním tradované, pohádky jsou ještě dnes důležitým pramenem pro poznávání společenských a i politických názoru našeho lidu.

Po staletí lid ukládal do pohádek svoje tužby, žal, naději a víru ve vítězství dobra, spravedlnosti a víru v člověka. Někdy zase pohádky byly útěkem od tvrdé skutečnosti denního života a obracely se k vymyšlenému světu mluvících zvířat, nadpřirozených bytostí, krásných paláců, plných bohatství, kde i dobrý chudý chlapec po zničení zlého obra či draka nohl vysvobodit krásnou dobrou princeznu a stát se králem.

Tak např. v pohádce o Českém Honzovi, Honza odchází z domu, kde už není ani kaše k jídlu. Na cestě ke královskému hradu, pomáhá starému koni, který je nechán na pospas vlkům, hází rybu do vody, aby nepošla a dává poslední peníz starému žebrákovi. Když pak dostane rozkaz od starého zlého krále, aby mu přivedl krásnou princeznu, která je držena v hradě uprostřed černého jezera mocným čarodějem, kůň, kterého zachránil, ho převeze k jezeru, ryba ho převáží přes vodu a kouzelný prsten od žebráka, kterému dal poslední peníz, ho dělá neviditelným. Pomocí všech tří Honza zmáhá všechna nebezpečí a kouzla a plní nemožný úkol a nakonec se stává králem sám, je milován svou princeznou i poddanými a přiváží své staré rodiče na hrad ve zlatém kočáře.

Od 19. století tisíce pohádek ať už poučných, fantastických, satiristických, humoristických či báchorek bylo sebráno spisovateli, jako B. Němcová, K. J. Erben, a jinými a mnoho jich ještě na zpracování čeká.

Pohádkové legendy jsou spíš vysvětlením zjevů, kterým člověk nerozuměl, nebo si je nemohl jinak vysvětlit. Např. velká skála v rovině zanechaná ledovcem, podle lidu byla tam upuštěna čertem, který pomáhal stavět hrad černému rytíři, jenž mu za to upsal duši. Když čert se skálou letěl, kohout zakokrhal a čert skálu pustil, protože musel hned do pekla.

V bažinatých místech hnijící, světélkující dřevo dalo vznik mnoha legendám o skřítcích, vílách a vodníku, kteří noční cestující lákali a do záhuby je přiváděli, aby se zmocnili jejich duší.

A takových a podobných legend je skoro jako pohádek.

VOCABULARY
Slovníček

vznik, m. - origin
předhistorický - prehistoric
tradovat - to pass on
poznávání, n. - learning about
společenský - social
názor, m. - view (opinion)
ukládat - to deposit, put into
tužba, f. - longing
žal, m. - sorrow
víra, f. - trust, belief
skutečnost, f. - reality
obracet se k něčemu - to turn to s.t.
vymyšlený - untrue, unreal, thought-up
nadpřirozený - supernatural
bytost, f. - being
palác, m. - palace
obr, m. - giant, ogre
drak, m. - dragon
kaše, f. - porridge
na pospas or napospas - at the mercy of
pojít - to die (about animals)
žebrák, m. - beggar
mocný - powerful
čaroděj, m. - sorcerer
zachránit - to save, to rescue
kouzelný - magic
prsten, m. - ring
neviditelný - invisible
zmáhat, dur., zmoct, pct. - to overcome
kouzlo, n. - magic
poddaný - subject (of a ruler or government)
kočár, m. - coach
poučný - instructive
báchorka, f. - a fairy tale (with speaking animals)
sebrat - to collect
zpracovat - to do, to work out, to prepare
zjev, m. - phenomenon
rovina, f. - plain
ledovec, m. - glacier
čert, m. - devil
rytíř, m. - knight
kokrhat
zakokrhat - to crow
peklo, n. - hell
bažinatý - swampy, boggy
hnijící - rotting
světélkující - phosphorescent
skřítek, m. - sprite, elf
víla, f. - fairy
vodník, m. - water sprite, nix
lákat - to lure
záhuba, f. - destruction

Část V.

Pověsti a legendy historické.

Historická pověst je lidové vyprávění s určitým historickým podkladem. Množství historické skutečnosti se různí a není nijak vymezeno. Legenda je totéž co pověst, jenom mívala nějaký náboženský motiv.

Vy jste už slyšeli pověst o praotci Čechovi, po němž prý se země jmenuje Čechy a obyvatelé Češi. Historický fakt je, že předkové Čechů přišli ze severovýchodu.

Pověst o Blanických rytířích má také málo historické pravdy. Říká se v ní, že v hoře Blaníku ve středovýchodních Čechách spí "svatováclavské vojsko". Až zemi bude nejhůř, tito rytíři pod vedením sv. Václava vyjedou a ve strašné bitvě u Prahy, s pomocí sv. Prokopa, všechny nepřítele porazí a vyženou. A tím skončí navždy války v Čechách.

Naproti tomu pověst o Jánošíkovi je z velké části pravdivá. Jánošík mladý slovenský student, studoval v Kežmaroku na kněze, a proto jeho rodiče byli pronásledováni a otec umučen vrchností. Jánošík sám dostal sto ran a nemocná matka, když viděla muže ubitého a syna jako mrtvého, zemřela.

Jánošík nechal studií a utekl do hor. Odtud potom se svými "dobrými chlapci" jako zbojník vrchnost a bohaté kupce přepadával. Nikdy nikoho nezabil, jenom bohatým bral a chudým dával a mstil křivdy na lidu páchané. Jánošíkova chytrost a odvaha se stala předmětem lidových pověstí. Chránil prý ho kouzelný opasek a valaška, které dostal od dobré víly.

Nakonec však Jánošík byl zradou chycen a pověšen za žebro v Liptovském sv. Mikuláši roku 1713. Tak skončil národní hrdina z Tachové. Jeho "chlapci" byli taky pochytáni a zahynuli ve vězeních nebo na šibenicích.

Různých takových pověstí je mnoho prakticky o každém hradě, starém zámku, paláci, mlýně, klášteře atd. A obyčejně čím je pověst starší, tím méně historické skutečnosti obsahuje. Mnoho spisovatelů, hlavně historických, zpracovalo tyto pověsti.

Staré pověsti české, od A. Jiráska, zachycují až dobu pohanskou, pověsti J. Kosiny "Velikáni našich dějin" líčí románově vlastně historii od ranného středověku, tak jako spisy Karasovy, Čečetkovy a mnoha jiných více i méně známějších českých a slovenských spisovatelů.

VOCABULARY
Slovníček

pověst, f.	- story, legend
podklad, m.	- base, foundation
množství, n.	- amount
skutečnost, f.	- reality
různit se	- to vary
vymezit	- to limit, to determine
rytíř, m.	- knight
vojsko, n.	- army
vyhnat	- to chase out
kněz, m.	- priest
pronásledovat	- to persecute
vrchnost, f.	- overlord
zbojník, m.	- brigand, highwayman
mstít	- to avenge
křivda, f.	- wrongdoing
páchat	- to commit, to do
valaška, f.	- a special cane with a narrow ax
víla, f.	- fairy
zrada, f.	- treason
obsahovat	- to contain, to include
zpracovat	- to compile, to adapt to work up, to elaborate
zachycovat	- to catch, to include
pohanský	- pagan
velikán, m.	- a great man
románový	- novel like, belletristic
líčit	- to describe, to picture
spisy, pl. m.	- works (writings)

Část VI.

Lidová rčení a hádanky.

Tento druh lidové slovesnosti ukazuje důvtip lidu, kdy lid obyčejně vtipným srovnáním, přeháněním nebo nadsázkou a někdy nelogikou jasně vyjadřuje to, co chce říci o povaze a jednání člověka. Tato rčení jsou často nevybíravá ve výrazech a mohou se někdy zdát až vulgární, ale jsou vždycky jasná svým míněním.

Vzhled člověka:

Má čelo až za uši.
Má hubu od ucha k uchu.
Je pihovatý, jak kdyby se opaloval přes cedník.
Má zuby jak noty na buben - samá pausa.
Je dlouhý jak týden před výplatou.
Je tenký, že by se schoval za opuchlou nit nebo
Je tenký jako vykuchaná nit.

Inteligence - rozum:

Kdyby blbost rostla, sahal by až do nebe.
Rozumí tomu, jako koza petrželi.
Je pitomý jako tágo.
Šplouchá mu na maják.
Kdyby hloupost kvetla, byl by samý květ.
Je chytrý jako opice.
Má v hlavě otruby.
Má za ušima.

Zdraví:

Klepe se jak sulc!
Má zdravou lesní barvu.
Vypadá, jako kdyby hrobařovi z lopaty vypadl.

Domýšlivost:

Myslí si, že snědl Šalomouna.
Nese se jak páv.
Nosí hlavu v oblacích.
Nafukuje se jako holub na střeše.
Nic mu není svaté.
Myslí si, že sežral všechen rozum.

Lenost:

Hnije za živa!
Nevydělá si ani na slanou vodu!
Práce mu smrdí!
Je líný jako veš!

Nešikovnost:

Sedí na tom jako opice na brousku.
Hodí se k tomu jako hrbatý ke zdi.
Hledí do toho jako husa do flašky.
Tancuje na tom jako koza na ledě.
Má obě ruce levé.

Lakota:

Vymámil by z jalové krávy tele.
Chtěl by dojit vola.
Nechal by si pro krejcar vrtat koleno.

Překvapení:

Čumí jako tele na nová vrata.
Zůstal jako opařený.
Krve by se na něm nedořezal.

Přehánění:

Dělá z komára velblouda.
Pasuje to jak pěst na oko.
Mrzlo, až se jiskřilo.
Lilo jak z konve.
Křičel, jako by ho na nože brali.
Tma jak v pytli.
Neviděl si na špičku nosu.
Mázel sebou jako kapr na suchu.

Mluvka:

Jede mu huba jako šlejfířovi.
Až umře, budou jí muset zvlášť jazyk zabít.
Co neví, to nepoví.
Je povídavý jako bába.

Nemluva:

Leze to z něj jako z chlupaté deky.
Mlčí jako ryba.
Slovo z něho nejde vyrazit.
Za měsíc řekne víc než za hodinu.

Puntičkář:

Ve všem hledá vši.

Spokojenost - nespokojenost:

Cítí se jako nahý v trní.
Má se jako prase v žitě.
Nemusí pršet, jen když kape.
Všechno jde jak na másle.

Neposeda - netrpělivý:

Pálí ho dobré bydlo.
Vrtí se jak slepice na vejcích.
Lítá jak hadr na holi.
Šijou s ním všichni čerti.
Pálí ho za patama.

Fysická vada:

Přišlapuje si jazyk. (koktavý, opilý)
Má kasu na zádech. (hrbatý)
Vidí za roh. (šilhavý)

Poctivost:

Udělali kozla zahradníkem.
Pytlák hajným.
Ukradl by nos mezi očima.
Lže jak cigán.
Co neukradne, to nemá.

Slabost charakteru:

Dá se utáhnout na vařené nudli.
Dá se omotat kolem prstu.
Je bez srdce.

Takových rčení jsou tisíce; některá jsou krajová, slušnější i méně slušná, ale vždycky výstižná.

Lidové hádanky jsou podobné, často dvojsmyslné: Např.:

Leze, leze po železe, nedá pokoj až tam vleze.
(klíč)
Vaří se to, peče se to, smaží se to, nejí se to. Co je to?
(kost)

VOCABULARY
Slovníček

slovesnost, f.	- literature
důvtip, m.	- wit
nadsázka, f.	- exaggeration
rčení, n.	- saying
vybíravý	- fastidious
pihovatý	- freckled
buben, m.	- drum
opuchlý	- swollen
tágo, n.	- cue (pool)
šplouchat	- to splash
otruby, pl. f.	- bran
klepat se	- to shake
sulc, m. (colloq.)	- jelly
domýšlivost, f.	- conceit
páv, m.	- peacock
nafukovat se	- to put on airs
lenost, f.	- laziness
brousek, m.	- whetstone
hrbatý	- hunchback
flaška, f. (colloq.)	- bottle
lakota, f.	- avarice, stinginess
vymámit	- to get by coaxing
jalová kráva, f.	- heifer
strniště, n.	- stubble-field
vyklovat	- to peck out
čumět	- to gape, to stare
komár, m.	- mosquito
pasovat (colloq.)	- to suit
jiskřit se	- to sparkle, to flash
lít	- to pour
šlejfíř, m. (colloq.)	- grinder
puntičkář, m.	- pedant, hairsplitter
trní, n.	- bramble, thorns
neposeda, f., m.	- a wriggling, restless person
bidlo, n.	- pole, rod, roost, perch
bydlo, n.	- living, existance
vrtět se	- to fidget
šít sebou	- to fidget
přišlapovat	- to tread upon
kasa, f.,colloq.,pokladna,f.	- money box
šilhavý	- squinting, cross-eyed
pytlák, m.	- poacher
špička, f.	- tip
dvojsmyslný	- ambiguous, having two meanings
ráčit	- to please

Část VII.

Dětská říkadla, hádanky a písničky

Dětská říkadla nebo říkanky, hádanky a písničky slouží k dvojímu účelu. Jednak k zábavě těch malých a nejmenších a ovšem také k ukrácení jejich dlouhé chvíle, jednak jako výchovný prostředek ke zdokonalování řeči, cvičení paměti a rozšiřování obzoru dětí.

Proto svým obsahem jsou prostá a často rýmovaná. Zde je na ukázku jedna říkanka z Čech a jedna z Moravy.

I. Májová vodička,
poroste travička,
májový deštíček,
naroste chlebíček.

II. Bude zima, bude mráz,
kam se ptáčku, kam schováš?
Schovám se já pod mezu,
až přestane, vylezu.

Zdrobněliny jsou normální z důvodů citových, a aby se dětem víc přiblížil předmět.

Hádanky zkoušejí hlavně bystrost a logiku už vyspělejších dětí:

1. Kousá, kousá
nemá zubů,
lítá, lítá -
nemá křídel. Co je to?

2. Běží posel beznohý,
je on šelma čtverrohý,
žádnému nic nepoví,
přece všechno vypoví. Co je to?

3. Malý domeček
plný koleček. Co je to?

4. Celá chalupa vyhoří
a přece se nezboří. Co je to?

(1. mráz, 2. dopis, 3. hodiny, 4. fajfka)

Dětské písničky cvičí hlavně paměť a výslovnost.

A. Pásla ovečky v zeleném háječku,
pásla ovečky v černém lese.
Já na ni dupy, dupy, dup!
Ona zas cupy, cupy, cup!
Houfem, ovečky, seberte se!

B. Pekla vdolky z bílé mouky,
sypala je perníkem,
házela je Honzíčkovi
otevřeným okýnkem.
"Jez, Honzíčku, jsou dobrý,
jsou sypaný, mazaný;
jestliže ti budou chutnat,
jsou tam ještě takový".

Sbírky těchto říkanek a písniček jsou obyčejně ilustrovány roztomilými a cennými obrázky předních čs. umělců, jako Mikuláš Aleš, Josef Lada, Josef Úprka a jiní.

VOCABULARY
Slovníček

ukrácení, n. (chvíle)	passing of time
zdokonalovat	- to improve
obzor, m.	- horizon
bystrost, f.	- sharpness, quickness (of mind)
šelma, f.	- rogue, wag
chalupa, f.	- cottage (of a small farmer)
zbořit	- to pull down
háj, m.	- grove
houf, m.	- flock
sebrat se	- to gather, pack up
vdolek, m.	- is similar to a scone
sypat	- to besprinkle
perník, m.	- gingerbread
mazat	- to spread
ilustrovat	- to illustrate
roztomilý	- lovely
přední	- foremost, leading

Část VIII.

Lidové písně.

Prostý lid od nepaměti vyjadřoval své city písní. Melodie stačila a pomáhala vypovědět i ty citové záchvěvy, které nešly popsat jenom slovy. Ať už to byl zármutek, veselí, naděje nebo zklamání, melancholie nebo furiantství, spokojenost či obdiv, pohrdání nebo ironie a především láska, to vše prostý člověk dovedl mistrně vyjádřit kombinací slova, rytmu a melodie.

A hodně těchto písniček je schopno přenést náladu, kterou vyjadřují a kterou neznámý tvůrce měl, i na posluchače a na ty, kteří tyto písničky sami zpívají. Proto snad tolik velkých českých hudebních skladatelů při svém tvoření se opíralo o motivy národních písní. Ať už to byl Smetana ve své "Prodané", nebo Dvořák, Janáček a mnoho jiných.

Lidové písně jsou v zásadě krajové. Přesto však celkový ráz lidové písně z Čech je jiný než z Moravy nebo ze Slovenska. Můžeme říci, že typ písně je ovlivněn zemí, způsobem života, zeměpisnou polohou, temperamentem, vzděláním, zámožností a zaměstnáním. Písně z hor jsou jiného rázu než z údolí, z úrodných rovin jiné než z neúrodných částí atd.

Lidové písně jsou většinou v dialektech a podle slovního obsahu je můžeme rozdělit na:

a) duchovní a koledy
b) ukolébavky
c) taneční
d) milostné (těch je nejvíc)
e) pijácké
f) vojenské
g) pastýřské
h) zbojnické
i) žertovné
j) jiné, zpívající o mládí, kráse, stáří, pohřbech atd.

Citovat jen slova písně bez melodie je jako servírovat piliny místo bifteku. Proto vezmete-li si svůj zpěvník, najdete v něm několik typických českých koled. Možná, že jste se už učili zpívat "Svatý Václave" ... , je to velmi stará duchovní česká píseň. "Tancuj, tancuj" ... je veselá taneční píseň lidová z Moravy, stejně jako "Vrť sa, děvča"... Česká milostná je "Já mám svou panenku", která prozrazuje žárlivost; z Berounska je "Loučení, loučení", která pláče nad rozchodem dvou milenců. "Skleničko, ty skleněná" z moravskoslovenského pomezí oslavuje víno, česká "Kde je sládek" zase pivo.

Typicky vojenská je "Rajneráček" z Čech nebo "Pod Prešpurkom" ze Slovenska. Rovněž slovenská, "Pásol Jano" může být považována za pastýřskou nebo zbojnickou. Zbojnické jsou hlavně písně slovenské nebo východomoravské.

Národních nebo lidových písní je tolik, že je není možno zpracovat. Tisíce jich bylo sebráno a vydáno knižně, ale velká většina jich na sebrání ještě čeká. Bohužel, mnoho se jich ztratí a zapomene, protože moderní doba není lidové písni příznivá. Staří lidé vymírají a s nimi jde často do hrobu i mnoho starých překrásných a nenahraditelných pokladů lidového slovního a hudebního umění.

VOCABULARY
Slovníček

nepaměť, f.	- time immemorial, beyond memory
záchvěv, m.	- trembling, shivering
furiantství, n.	- swaggering
pohrdání, n.	- contempt, scorn
obdiv, m.	- admiration
mistrovský	- masterly, skillful
tvůrce, m.	- creator
tvořit	- to create
opírat se o něco	- to be based on
zásada, f.	- principle, rule
ráz, m.	- character, feature
zámožnost, f.	- wealth
citovat	- to quote
piliny, f. pl.	- sawdust
duchovní (píseň)	- religious, spiritual
prozrazovat	- to reveal (a secret), to show
pomezí, n.	- border zone, boundary zone
nenahraditelný	- irretrievable, irreparable
poklad, m.	- treasure

Část IX. Apr 64/vg

Lidové zvyky a pověry.

Lidové zvyky a pověry mají svůj původ v době pohanské, kdy člověk věřil, že různými úkony si může naklonit bohy, usmířit je nebo zase naopak, že bohové člověka varují různými úkazy před neštěstím. Obohacovány a tradovány i v době křesťanské, některé zvyky se udržují dodnes a pověrám ještě dnes věří někteří i inteligentní lidé ať vědomě, či podvědomě.

Lidové zvyky se praktikují podle ročního cyklu nebo při zvláštích příležitostech. První v cyklu jsou Tři králové - 6. leden. Toho dne chudé děti převlečené za krále s papírovými korunami na hlavách chodí dům od dome s přáním štěstí a zdraví a svěcenou křídou značí domy písmeny K + M + B, to je Kašpar, Melichar a Baltazar. Tato písmena pak prý chrání dům od nemoci a všeho zlého po celý rok. Děti jsou odměňovány jablkem, pečivem nebo penízem.

Doba na konci masopustu se vyznačuje zábavami a veselicemi po celém území. V některých částech Moravy se chodí "pod šable" kdy koledníci jdou s přáním po domech a svou odměnu ve formě koblih, slaniny a jiných dobrot napichují na dlouhé dřevěné meče nebo šavle. V některých krajích na Slovensku do těchto "fašangových" oslav patří také stínání kohouta. Je to zábavná parodie, kde kohout po dlouhé vtipné, rýmované obžalobě, je odsouzen na pekáč, protože se křikem provinil proti hodnosti kantora.

Na Smrtnou neděli (tj. pátá neděle postní) někde ve východních částech státu byly slavnosti vynášení Morany a dědka a chození s královnou. Bylo to symbolické vyhánění nemoci a zimy a vítání jara. To vše se dělo v pestrosti krojů, zpěvů a veselí mládeže.

Pak přijdou velikonoce. Na Zelený čtvrtek je honění Jidáše - přestrojeného hocha. Protože zvony nesmí zvonit až do Vzkříšení, poledne a klekání oznamuje procesí děti klepačkami a řechtačkami. Na Zelený čtvrtek se jí také ke snídani "jidáše" s medem, aby celý rok nebolelo v krku. Jidáše jsou z těsta v podobě panáka. V některých obcích jsou velmi pracně a umělecky dělány.

Na Velký pátek se svobodná děvčata chodila před východem slunce mýt do potoka a česat pod vrbu, aby měla pěknou pleť a pěkné dlouhé vlasy a mohla si přivábit muže - to se dělo hlavně na Slovensku. Tehdy také lidé bohatství chtiví hledali poklady, které prý se při pašijí hlase otvírají, tak jako vrch Blaník s rytíři.

Nejvíce se však mládež těší na Velikonoční pondělí. To je doba pomlázky, šlehačky, (na Moravě se tomu říká mrskut), lidově šmerkust nebo jak která obec tomuto prastarému zvyku říká. Je to pozůstatek z dob starého Říma, kdy o idách v březnu ženy byly šlehány kozlími kůžemi, aby byly plodné. Časem se tento zvyk přirozeně změnil. V pondělí už nekdy velmi časně chodí hoši i starší mládež, jednotlivě nebo v houfech po domech, kde jsou svobodná děvčata a pomlázkami nejčastěji pletenými z tenkých vrbových prutů "šlehají" děvčata, aby z nich vyhnali lenost, a aby se vdala. Samozřejmě legrace a mrzutostí je dost, když hoši se dobývají na zamkutá děvčata, nebo je honí po všech koutech. Pomlázkáři jsou pak odměňováni barevnými vajíčky, často překrásně malovanými nebo rytými či rýsovanými. Děvčata si je připravují přes zimu a to nejhezčí bývá ovšem pro toho nejmilejšího. V některých vesnicích však používají hoši místo pomlázky vodu, někdy v množství nadměrném nebo symbolicky, což je pro děvčata daleko příjemnější, voňavku - tu však velmi opatrně.

Na prvního května bylo stavění "máje". Byla to barevně ozdobená koruna borovice někdy až 40 m vysoká pod kterou se tančilo, veselilo a závodilo, kdo výš vyšplhá. Máj byla pýchou mládeže celé vesnice a musela být celý květen dobře hlídána, aby ji druhá vesnice neukradla, protože tím by byl posměch pro každého zajištěn na celý rok. Slavnostní kácení bylo s hudbou a tancem a ovšem v bohatých krojích poslední neděli v květnu.

"Jízda králů" se odbývala na svatodušní svátky hlavně ve východních částech státu. Jsou to tři mládenci v národních krojích na pestře vyzdobených koních, kteří s hudbou projíždějí vesnici. Je to velmi pěkná podívaná a končí taneční zábavou.

Na sv. Jana se pálily na všech kopcích "čarodějnice" a zaháněli se zlí skřítkové. Používaly se k tomu staré metly, které se hořící rozhazovaly kolem. Dělo se to v noci, v lesích - a člověk úplně cítil, jak příroda ožívá různými tajemnými neviditelnými bytostmi.

6. prosinec byl pro malé děti, kdy sv. Mikuláš s andělem a čertem chodili po vesnici a malé děti, které se modlily a celý rok poslouchaly, byly odměňovány nějakými sladkostmi, nehodným dětem bylo pohrůženo čertem, který s červeným vypláznutých jazykem, rohy a kopytem, chrastil vedle řetězem. Ne jedno dítě jedním okem upřeným na čerta se chvatně modlilo třaslavým hláskem a zanechalo pod sebou loužičku.

Hned po Mikuláši hospodyně se už chystaly na vánoce pečením mnoha druhů vánočního cukroví. Hlavní den vánoc byl Štědrý den. Přes den se dokončoval "gruntovní úklid" a pekl se závin neboli štrúdl a v ústraní se strojil stromeček. Celý den byl přísný půst a dětem se slibovalo, že uvidí "zlaté prasátko". Některé z těch mála, které to vydržely, prý ho viděly - ale konečně, co všechno člověk nevidí z hladu?

Svátek však byl až večer. Kolem šesté nebo sedmé hodiny se zasedlo k večeři. Kapr, bramborový salát, nějaký houbový pokrm a jablečný závin byl skoro na každém stole. Kromě toho každá rodina měla ještě svá tradiční jídla. Po večeři přišly na stůl mísy cukroví, ovoce a ořechů. Kde byly malé děti, zazvonění zvonečku oznámilo, že Ježíšek přinesl stromeček. Stromeček byl ozdoben skleněnými a čokoládovými ozdobami, doma pečeným cukrovím, pozlacenými a postříbřenými ořechy a šiškami, barevnými papírovými řetězy, osvětlen svíčkami a prskavkami a pod stromečkem byly dárky, které se hned otvíraly.

Už od setmění chodili malí koledníci a prozpěvovali koledy, pastýři troubili a ve východních částech státu se střílelo do vzduchu. Hospodáři při večeři museli každému nakrájet chleba, aby se vědělo, kdo je hlava rodiny a komu jsou ostatní podřízení, a aby byl v domě pořádek. Potom musel být štědře nakrmen dobytek, který dostával i kousek chleba a vařeného masa, aby dával lepší užitek. Slepice dostávaly drobky se stolu, kohout česnek a vyhazoval se oknem ven, zadkem napřed, aby cizí neměli k domu přístup. Psovi mládež dávala kus buchty, všichni najednou, a od koho si nejdřív vzal, ten se prý do roka měl oženit (nebo, když to bylo děvče, vdát). Děvčata házela střevíc přes hlavu, a které se obrátil špičkou ke dveřím, ta se do roka měla vdát. Pro předpovídání budoucnosti se lilo do studené vody olovo nebo vosk a z obrazců se věštilo. Také se překrajovala jablka a ten, jehož obrazec jádra nebyl pravidelný, měl do roka mít těžkou nemoc nebo měl zemřít. Rovněž se dávaly malé svíčky do ořechových skořápek a pouštěly se po vodě v míse. Komu svíčka nedohořela a potopila se, ten toho roku měl zemřít. Děvčata vázala své šátky do uzlu a házela jimi a ta, které se rozvázal, měla v následujícím roce ztratit poctivost.

Také do 12 ořechových skořápek v řadě představujících měsíce, se lila voda a podle toho, jak rychle v které skořápce vyschla voda, se soudilo, který měsíc v příštím roce bude suchý. Zrezavěl-li po večeři nůž od buchty, nebyla pšenice, jestli od chleba, byla neúroda žita. Šel-li hospodář o půlnoci do chléva, mohl prý rozumět řeči dobytka, ale do roka měl zemřít.

Před půlnocí však už bylo vidět postavy s lucernami ubírat se ve sněhu ze všech konců a kopců ke kostelu, aby na "půlnoční" velebným "Narodil se Kristus Pán..." uctily památku narození svého Nejvyššího.

25. prosince byl věnován službám božím a odpočinku. 26. prosince bylo sv. Štěpána a na Štěpána není pána! Mužská mládež dostala pecen chleba, aby si šla hledat novou službu, když se jim stará nelíbila. Časně ráno manželky a děvčata žertem podávaly svým manželům a milým boty a kalhoty z téhož důvodu. Koledníci prozpěvovali své "Koleda, koleda Štěpáne...", svobodní mládenci šli za děvčaty a na "štěpánskou" (zábavu), manželé do hospody - nebylo pána!

31. prosince - Silvestr byl loučením se starým rokem a vítáním Nového. Večer byla nejdřív nějaká veselohra a pak taneční zábava, při níž pot ztracený tancem byl mnohonásobně nahrazován vínem, slivovicí a jinými obveselujícími tekutinami.

Toto je tak asi v kostce cyklus ročních zvyků.

Kromě všeobecných zvyků v některých krajích byly praktikovány zvyky při zvláštích příležitostech. Ať už to bylo posvícení v Čechách nebo hody na východě v pestrých krojích s nošením "práva" a trvající až 14 dní, nebo vinobraní, nebo dožínky - vždy bylo veselo, plno zpěvu, záplava krojů, barev, humoru a ovšem také někdy i žalu, když Jeníček si připil trochu víc "zakletého slunce" v podobně vína a při zvýšené kuráži se pohádal s Mařenkou a z trucu vytáčel jen s Aničkou.

Rovněž zvyky při pohřbech a hlavně svatby od námluv až po stěhování bez "věnečku" byly bezedným zdrojem informací pro folkloristy i historiky nejen protože v nich byly prvky různých století, ale i u zvyků z moravskoslovenského pohraničí proto, že se tam už začínala mísit kultura západní s východní.

Některé z těchto zvyků z moravskoslovenského pomezí je možno vidět na národopisných slavnostech ve Strážnici, které se konají v létě každého roku.

Slovníček

úkon, m. - act
naklonit si někoho - to win the sympathy of s.o.
usmířit - to reconcile
úkaz, m. - phenomenon
obohacovat - to enrich
svěcená voda - holy water
pečivo, n. - pastry
masopust, m. - carnival
zábava, f. - entertainment
veselice, f. - merry making
šavle, f. - sabre
šable, f., dialect - "
meč, m. - sword
napichovat - to stick up
slanina, f. - bacon
stínat - to behead
provinit se - tc commit an offense
kantor, m. - učitel - oldtime teacher
pekáč, m. - roasting pan
Jidáš, m. - Judas
postní - fasting
Vzkříšení, n. - Resurrection
klekání, n. - evening bell, time for evening prayers
klapačka, f. or řehtačka, f. - wooden gadget for making noise
panák, m. - puppet
pleť, f. - complexion
přivábit - to lure
chtivý - eager, greedy, longing for
pašije, pl. f. - passion of Holy Week
pomlázka or šlehačka, f. - Easter osier twig
idy - ides (15th or 13th day of the month, in the Roman calender)
šlehat - to whip
plodný - fertile
houf, m. - group
plést - to weave
prut, m. - thin branch, switch
mrzutost, f. - trouble, umpleasantness
dobývat se na (do) - to force one's way into to break into
rytý - etched
rýsovací - drawn
nadměrný - excessive
závodit - to compete
šplhat - to climb

pýcha, f.	- pride
posměch, m.	- ridicule
Svatodušní svátky	- Whitsuntide
odbývat se	- to take place
podívaná, f.	- spectacle
skřítek, m.	- elf, imp
metla, f.	- rod, whip, scourge
sladkost, f.	- sweets
vypláznout jazyk	- to put out one's tongue
kopyto, n.	- hoof
chrastit	- to rattle
upřít oči na něco	- to fix one's eyes on s.t.
upřený	- fixed
chvatně	- fast, quick
třaslavý	- shaky
cukroví, n.	- sweets, baked cookies
gruntovní, colloq.	- thorough
závin or štrúdl, m.	- strudel
ústraní, n.	- hidden, secluded place
půst, m.	- fast, fasting
pokrm, m.	- meal
ozdova, f.	- decoration
šiška, f.	- pine cone
prskavka, f.	- cracker, squib
podřízený	- subordinate
štědrý	- generous, bountiful
drobek, m.	- crumb, bit
přístup, m.	- access
buchta, f.	- coffee cake
roztavený	- melted
skořápka, f.	- (nut) shell
špička, f.	- point
šátek, m.	- scarf
předpovídat	- to forecast
uzel, m.	- knot
obrazec, m.	- picture
nastávající	- coming
poctivost, f.	- maidenhood, virginity
zrezavět	- to get rusty
lucerna, f.	- lantern
ubírat se	- to wend one's way
velebný	- majestic, grand
pecen, m.	- round loaf of bread
veselohra, f.	- comedy
žert, m.	- joke
mnohonásobný	- manifold
obveselující	- merry making
tekutina, f.	- fluid
v kostce	- very briefly

posvícení, u. od hody, pl. m.	- anniversary celebration of the consacration of the church
"právo", n.	- in eastern parts - a decorated sabre as a symbol of power for a special occasion of a chosen man called "stárek"
vinobraní, n.	- grape harvesting
dožínky, pl. f.	- harvest festival
žal, m.	- sorrow
zakletý	- magically transformed
podoba	- form
kuráž, f.	- courage
truc, m.	- wilfulness, spite, defiance
vytáčet	- to dance (around)
námluvy, pl. f.	- courtship, wooing; matchmaking
věneček, m.	- wreath; a symbol of virginity
bezedný	- bottomless
mísit	- to mix

Část X.

vg

Národní kroje a výšivky.

Národní kroje, tak jak se ještě dnes nosí na Domažlicku, Moravském Slovácku, Slovensku a v několika málo jiných částech republiky, jsou celkem nového data. I ty, které můžeme vidět v muzeích, jsou když hodně staré, z poloviny 18. století. O těch starších si můžeme udělat jen představu ze starých obrazů a rytin. Je to proto, že i v krojích se móda mění, i když člověk neinformovaný, zaujatý celkovou krásou kroje, to nepozoruje.

V některých místech se kroje nosí jen v neděli, v jiných vsích každodenně, a to s velkou hrdostí a místním patriotismem. Na ty, kteří se "poměštili", se pak ostatní dívají s určitým pohrdáním ba až opovržením. Přesto však nošení krojů rychle ubývá, ať už vlivem doby, pokroku, pohodlí atd.

Kroje se různí podle krajů. Např. v Čechách se v celém kraji nosil jeden kroj; na Moravském Slovácku a Slovensku, jedna vesnice měla svůj kroj, někdy značně odlišný of sousední vesnice nejen základní barvoumateriálu a vzorem, ale také střihem, výšivkami a doplňky.

I kroj jedné vesnice můžeme rozdělit do několika katagorií. Sváteční, pestrý a bohatě vyšívaný a všední, pracovní. Mužský pracovní kroj se skládá z volné bílé plátěné košile bez límečku, někdy vyšívané na prsou, s volnými rukávy, a třaslavic, to jsou lněné bílé kalhoty ke kotníkům s roztřepenými nohavicemi na konci. Přední část nohavic se zastrkává do širokých vysokých bot. Pro chladnější počasí střízlivě ozdobená kazajka obyčejně sametová a podšitá a na hlavě klobouk, jemuž se někde říkalo "guláč" nebo "širúch" podle tvaru a šířky střechy. Ženský pracovní oděv se skládá z černých polobotek, střevíců nebo "faldovaček" (to jsou černé boty na polovysokém podpatku, kde holeně bot dělaná z měkké kůže je stažena dolů do pravidelných záhybů jako harmonika), dále pletené punčochy, hladká sukně z tištěného materiálu a krátká tištěná bavlněná blůza zvaná "jupka". Na hlavě šátek,"na babku". Pro chladné počasí velký vlněný šátek přes ramena zvaný "vlňák".

Sváteční kroje jsou barevně pestré, pracně vyšívané a dědily se často z generace na generaci. V podstatě každá vesnice má čtyři druhy krojů pro ženy a čtyři pro muže. Jsou to dětské, pro svobodné, pro "ženáče" nebo vdané a pro výměnkáře. Pro velké množství různých druhů krojů uvádíme jen všeobecné údaje. Ženský sváteční kroj se skládá obyčejně z černých střevíců nebo vysokých bot "faldovaček" s barevně zdobenými holeněmi. Dále černé nebo jiné barvy ručně pletené punčochy, pestrá vzorkovaná široká sukně někdy skládaná a držená do široka u některých

krojů až dvaceti sedmi škrobenými krajkovými spodničkami. Přes sukni do půl pasu bohatě vyšívaná a krajkovaná zástěrka. Dále bílá blůza s krajkovým límečkem, kulatými rukávci s našitými výšivkami. Přes blůzu pestrý, bohatě vyšívaný živůtek, na hlavě věneček, čelenka nebo nejčastěji velký t.zv. turecký šátek. Rozdíl mezi svobodou a vdanou je hlavně v pestrosti barev a vzoru, v množství ručně dělaných krajek a výšivek a hlavně ve vázání šátku nebo v pokrývce hlavy.

Mužský sváteční kroj má vysoké černé boty s širší holení, těsné soukenné vlněné kalhoty t.zv. nohavice, vpředu vyšívané, bílá košile na prsou vyšívaná, často s krajkovým rukávem do zvonu, vyšívaná vesta a zdobený klobouk s pérem t.zv. kosárkem. Ženy v zimě přes kroj nosily teplý vlňák, mladí muži soukennou kazajku s rukávem a na hlavě beranici, ženatí vyšívaný ovčí kožich.

Všechny krajky a výšivky byly kdysi pracně dělány po večerech doma. Vzor pro výšivky i krajky byl nejdřív kreslen přesně na čtverečkový papír a pak přenášen na látku. Byla to práce velmi přesná a pomalá, vyžadující mnoho trpělivosti.

Kdysi všechny kroje byly šity doma, v minulém století pak už každá obec měla své krejčí a šičky krojů. Byli to obyčejně lidé, kteří měli nejen zručnost, ale lásku k této práci a hluboké znalosti lidového umění. Pokud látky byly tištěné, dělali to barvíři dřevěnými ručně řezanými deskami.

V posledních 20 - 30 letech nastal značný úbytek v nošení i výrobě krojů hlavně vlivem nového sociálního řádu a pracovního rozdělení. Krejčí a šičky krojů byli přeřazeni do jiných pracovních oborů znárodněných továren a podniků a kroje se z velké části dělají továrensky bez velkého ohledu na místní tradice. Proto také dnes už kroje přestávají být více a více tím, čím bývaly - pýchou a výrazem estetických citů venkovského lidu.

Ukázka některých krojů je ve vaší učebnici slovenštiny.

32

Slovníček:

rytina, f.	- etching
zaujatý	- taken by
poměštit se	- to get citified
pohrdání, n.	- contempt
opovržení, n.	- despise
střih, m.	- a cut, style
doplňky, pl. m.	- accessories
sváteční oblek	- Sunday best
pestrý	- colorful
roztřepený	- fringed
střízlivý	- sober
kazajka, f.	- jacket
podšitý	- lined
střecha klobouku	- hat brim
holeň, f.	- part of leg between foot and knee; legging
záhyb, m.	- fold
vlňák, m.	- plaid (woolen cloth)
pracně	- laboriously
podstata, f.	- base, principle
výměnkář, m.	- retired farmer
plést	- to knit
spodnička, f.	- petticoat
živůtek, m.	- bodice
turecký šátek	- big colorful head scarf
soukenný	- cloth
beranice, f.	- sheepskin cap
šička, f.	- needle woman
zručnost, f.	- skillfulness
barvíř	- dyer
přeřadit	- to transfer
ohled, m.	- regard, respect
výraz, m.	- expression